

Slavnostni govor: Damjan Renko

Lokacija: pri spomeniku v Lobnici

Datum: sobota, dne 14. 1. 2023

Spoštovane tovarišice in tovariši!

V posebno čast mi je, da vam lahko danes spregovorim o dogajanju, ki se je na tem kraju spomina odvijalo 12 let pred mojim rojstvom. Zbrali smo se zaradi zvestobe narodovega uporniškega izročila in zaradi sporočilnosti dejanj NOB, ki je med 2. svetovno vojno zavaroval fizični in kulturni obstoj slovenskega naroda. Na koščkih slovenske zemlje kot je ta, se spominjamo dejanj junakov, ki so morali umreti kot žrtve nacifašističnega nasilja. Kot veste je na tem mestu v letih 1943-1945 delovala ilegalna partizanska tehnika »Jošt«, ki jo je v njenem najbolj burnem obdobju vodil naš sokrajan Alojz Dežman-Branko, ki je za to domovino praktično že na pragu svobode dal največ kar je imel - svoje življenje, ter se s tem dejanjem zapisal med največje junake slovenskega naroda.

Partizanska tehnika »Jošt« je v obdobju 1943/45, med vsemi takratnimi partizanskimi tehnikami v Sloveniji, delovala v verjetno najbolj težkih razmerah. Vzroki za to so tičali predvsem v težko dostopni lokaciji tehnike, mukotrpnem vzdrževanju vsakodnevne kurirske povezave z reledno kurirsko postajo G-34 na Javorniškem prevalu, kroničnem bolehanju moštva, pomanjkanju hrane in tiskarskega materiala, pogostih hajkah Nemcev in njihovih pomagačev iz domobranske postojanke v Tupaličah, ki so v tem obdobju hoteli za vsako ceno obdržati prehodnost cestne komunikacije v dolini Kokre zaradi umika okupatorjevih vojaških enot iz Slovenije. Obdobje od decembra 1944 dalje je bilo za moštvo tehnike še posebej burno saj se je to najprej povečalo s tremi prebežniki iz takrat izdane in uničene partizanske tehnike »Geben« nato pa se je kmalu za tem pričelo zmanjševati zaradi padlih, obolelih in zaradi premeščanja posameznikov v nastajajoče partizanske enote na Primorskem, ki so sodelovale pri kasnejšem osvobajanju Istre, Trsta, Gorice in Benečije. Kljub težkim razmeram je moštvo tehnike v tem obdobju uspevalo izpolnjevati zadane tiskarske naloge.

Tragičnega jutra 13.1.1945 so vsi člani moštva tehnike, razen Lojzeta Dežmana-Branka in Angelce Šmid-Tatjane odšli na Javorniški preval po željno pričakovano pošiljko hrane. Istočasno je po sveže zapadlem snegu na desnem pobočju doline Lobnice in mimo Črvove domačije proti tehniki JOŠT prodiralo 17-ih domobrancev iz postojanke Tupaliče, ki naj bi s pomočjo izdajalskega domačina ugotovili približno lokacijo tehnike »Jošt«. Ker je bil v zadnjem tednu decembra v bližini tehnike opažena nemška patrolja je Dežman na eni od skal nad tehniko uvedel stražarsko mesto, s katerega je bil nadzorovan vzhodni dolinski dostop, ter tega povezal z okoli 70 m dolgo žico, na kateri je bil pritrjen zvonček, s katerim bi lahko stražar opozoril moštvo na bližajočega sovražnika. V tistem jutru, ko je Dežman kljub naporni nočni hotel ravno oditi na stražarsko mesto, je eden od bližajočih se domobrancev z nogo nehote zadel v žico ter sprožil zvonjenje zvončka. Dežman je z edinim orožjem, ki ga je imel, t.j. ročno italijansko bombo - paradajzarico, stekel skozi vhodna vrata bunkerja ter jo zagnal proti domobrancem. Takoj po njeni eksploziji ga je eden od domobrancev z brzostrelko ustrelil v prsi in bil je takoj mrtev. Neoboroženo partizanko Tatjano so domobranci ujeli in zvezali. V nadaljevanju so domobranci v bunkerju tehnike in v bližnjem skrivališču zasegli vso uporabno tiskarsko opremo, večino ostalih predmetov pa so zmetali po brežini pod tehniko. Pred odhodom v dolino so mrtvemu Dežmanu ukradli vsa oblačila in obutev, njegovo golo truplo pa vrgli v bunker in ga zažgali. Ob povratku so se domobranci z ujetjo partizanko Tatjano vriskajoči zaradi bojnega uspeha ustavili na Črvovi domačiji, ter ponosno seznanili domače o uničenju tehnike. V nadaljevanju je bila partizanka Tatjana odpeljana v domobransko postojanko Tupaliče ter naslednji dan predana na zaslišanje zloglasnemu vodji domobrancev Milanu Amonu na Zlatem polju. Takrat mladoletna Milka Červ je po odhodu domobrancev skupaj z očetom odhitela do tehnike, kjer sta pogasila goreči bunker in izvlekla Dežmanovo truplo. Oče je nato tragično novico posredoval dalje Dežmanovi ženi Jožici, ki je v tistih ekstremnih zimskih razmerah skupaj s hčerko Sonjo in sinovoma Lojzetom in Brankom ter pomočjo takrat še mladoletnega Mihe Nagliča odšla s snežnimi sanmi v dolino Lobnice po truplo mrtvega moža in ga pripeljala na Kokrico. Možja in očeta svojih otrok je želela pokopati na pokopališču v Predosljah, vendar ji to tamkajšnji cerkovnik in domobranci niso dovolili. Tako je bil zaveden in pogumen Slovenec pokopan na Kokrici za pokopališkim zidom in šele po osvoboditvi je bil deležen spodobnega pogreba.

Spoštovani!

Slovenski narod se ni uklonil leta 1941, niti leta 1991, še manj pa leta 2021, ko se nismo uklonili vodnemu topu in solzivcu, niti ne bomo poklekili v prihodnosti. Smo in ostajamo pokončen narod saj je ta naša domovina edini krvavo priborjeni dom naših zavednih prednikov, katerega so dolžne z vsemi sredstvi in

močmi braniti tudi sedanje in bodoče generacije tega naroda. Ob spoštljivih mislih na vrednote NOB in vrednote osamosvojitvene vojne 1991 je treba iskati poti naprej. Ob trenutkih kot je današnje spominjanje na uničenje tehnike JOŠT nam misel zatava tudi na tim. slovensko spravo. Osebno menim, da so se mrtvi med sabo spravili že davno. Vsi, prav vsi umrli, ne glede na kateri strani so bili v vojni, pa si zaslužijo vsaj svoj grob z napisom, sočutje in spoštljiv prižig svečke. Vsak od njih je bil otrok nekoga, mame, očetje, bratje, sestre.....in za vsakim od teh je nekdo žaloval. Menim, da se generacijam rojenim po 2. svetovni vojni ni potrebno spraviti, saj te nikomur niso ničesar storile. Seveda pa v nobenem primeru ne smemo odstopati od stališča, da za izdajo in kolaboracijo s fašizmom in nacizmom ni opravičila, sploh pa ne ob upoštevanju dejstva, da ideološki zagovorniki kolaboracije nočejo jasno priznati, se zanjo pokesati ali opravičiti ter obžalovati. V naši družbi žal v zadnjih dveh desetletjih vlada vedno večja erozija moralnih in družbenih norm. Nekateri novodobni lažni preroki partizanske borce, ki so se borili za svobodo in boljše življenje, vedno pogosteje poimenujejo z zaničevalnimi izrazi. Še živeči nekdanji sodelavci okupatorjev in njihovi sledilci si upajo danes z lažnim potvarjanjem polpretekle zgodovine blatiti in kriminalizirati NOB ter poskušajo spremeniti njegove borce in heroje v zločince in morilce. Hkrati pa seveda želijo okupatorjeve sodelavce, ki so za Judeževe denarje obrnili puške proti lastnemu narodu, z zlorabo pietetnega načela povzdigniti v borce za slovenstvo in svobodo. Pri tem so najbolj glasni tisti, ki so ta krvavi denar zaslužili v okupatorjevih vrstah in so vojni pekel in povojno maščevanje preživeli. V drugi vrsti pa so tisti, ki nimajo pojma, kaj se je dogajalo v tistem času in se zaradi današnjih koristoljubnih osebnih ali političnih interesov priklanjajo medvojni kolaboraciji ter zlorabljujejo usodo mrtvih.

Prepričan sem tudi, da so časi minule avtoritarne strahovlade zgodba, ki se ne sme nikoli več ponoviti, saj bi nas pahnila v čase, ki jih je ta narod že preživel. Nasilje in ustrahovanje množic s policijskimi specialnimi enotami in vodnim topom ni demokratična pot, katero smo kot narod prehodili v letih 1989/1991. Spomnimo se mladih, organiziranih v civilno družbo, ki so na lanskih aprilskih splošnih volitvah odločilno vplivali na njihov izid. Tudi partizanski boj je temeljil na mladih in hrabrih ljudeh, ki jim svoboda ni bila podarjena, zanje so premnogi dali svoja življenja. Danes imamo novo vlado, ki svoje vodenje postavlja na zdravih temeljih. Ne vlada avtoritarno in ne preganja civilno družbo, ker ji ta nastavlja ogledalo, protestira ali zahteva javnost dela in zagovarja demokratične procese v vseh družbenih porah življenja.

Zmaga nad delitvami iz preteklosti, bo predvsem v dobrobit prihodnjih generacij, kar je vsekakor vredno napora nas vseh. Pri tem nas ne smejo ustaviti minuli poskusi izrivanja naše organizacije iz narodovega spomina, nizkotni in bedni poskusi prepovedi delovanja Zveze borcev, kvazi pomirjanje med »zločinsko« partizansko in »demokratično avantgardno« stranjo in niti vandaliziranje spominskih obeležij NOB, pri čemer naj bi šlo le za razliko v mišljenju, oziroma v ideologiji. Vztrajajmo na tej poti in ne dovolimo, da bi bili v naši družbi in v našem skupnem življenju odrešeniki tisti, ki nam pridigajo o sovraštvu. In čisto na koncu le še klic.....Narod brez zgodovinskega spomina, nima prihodnosti!

Tovarišice in tovariši, hvala vam, ker ste me poslušali!